

Цапів А. О.,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладознавства та прикладної лінгвістики
Херсонського державного університетуНАРАТИВНА МОДЕЛЬ «КАРУСЕЛЬ» (MARRY-GO-ROUND)
У КАЗЦІ НОРМАНА ЛІНДСІ «THE MAGIC PUDDING»

Анотація. У статті реконструйовано та описано наративну модель «merry-go-round» у казці Нормана Ліндсі «Чарівний пудинг». З'ясовано, що наративна модель формує загальну наративну організацію твору та уможливило реалізацію інтенції автора. Наративна модель актуалізується на граматичному, семантичному та семіотичному рівнях тексту.

Ключові слова: наративна модель, казка, композиційно-сюжетна структура.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Австралійська література для дітей почала формуватися у XVIII ст. під впливом англійської літературної традиції. Становлення дитячої літератури Австралії пов'язано, передусім, із історією заселення континенту британцями. У заснованій на той час колонії Новий Південний Уельс мешкали ірландці, шотландці, валлійці, яких було засуджено за тяжкі злочини, а також за релігійні і політичні порушення. Ближче до середини XIX ст., під час «золотої лихоманки», до Австралії переселялося ще більше людей, збанкрутілих фермерів та простих шукачів щастя. Європейці, які почали заселяти континент, окрім свого побуту, принесли і свою літературу, художні твори, які читали, зокрема, й австралійські діти. Такі твори включали: фольклорні твори та твори письменників-класиків, що спершу були призначені для дорослих, проте з плином часу увійшли до кола дитячої зацікавленості; адаптовані твори або перекази для дитячої аудиторії (міфи стародавньої Греції, романи Д. Дефо, Д. Свіфта, М. Сервантеса); твори різних жанрів, фольклорні та класичні, що входять до кола дитячої зацікавленості та видаються без адаптації (потішки, загадки, колискові, твори В. Скотта, Ч. Дікенса та ін.); твори, адресовані саме дітям [2, с. 6].

Найпопулярнішою і дійсно *австралійською* казкою вважають твір Нормана Ліндсі «Чарівний пудинг», який вийшов у світ у 1918 р. Сам автор був відомим карикатуристом та ілюстратором щотижневого австралійського журналу «Бюлетень», у якому журналісти намагалися відродити, розповсюдити австралійські традиції та культуру. З одного боку, «Чарівний пудинг» є класичною казкою, проте він уже має специфічні риси, адже пронизаний австралійським духом. Норман Ліндсі сам створив 100 самобутніх та характерних ілюстрацій до казки. Майже кожна сторінка містить малюнок, на якому зображено ключові події казки, що сприяє кращому сприйняттю твору.

Формулювання мети і завдань статті. *Об'єкт дослідження* – наративна модель «merry-go-round» як конструкт, що формує загальну наративну організацію художнього твору.

Предмет вивчення – лінгвістичні засоби втілення наративної моделі «merry-go-round», зокрема лексико-семантичні, граматичні, семіотичні та власне наративні.

Мета дослідження – виявити та описати наративну модель «merry-go-round», що створює певну наративну конфігурацію казки та сприяє втіленню авторської інтенції – розважити та розвеселити дитину, в ігровій формі передати культурні цінності Австралії.

Художній наратив є творчим способом конструювання оповідної реальності [6, с. 42]. Остання є світом, що створюється актом повістування наратора і включає наратора, адресата та власне повістування [7, с. 33].

Виклад основного матеріалу дослідження. У дослідженні ми припускаємо, що свідомий вибір автором художнього твору певної наративної моделі сприяє реалізації його інтенції та програмує використання конкретних частин мови із певною семантикою, втілення певного типу наратора та нарататора.

Так, персонажами казки «Чарівний пудинг» є справжні австралійські *bush-characters*: коала Буніп, його товариші моряк і пінгвін, а також хитрі шахраї вомбат і посум.

Коала у легендах та міфах аборигенів Австралії зображується як мудра тварина [5, с. 133], що має авантюристичний дух, прагне до відкриттів та подорожей [5, с. 135]. У казці «Чарівний пудинг» саме коала вирушає з дому у пошуках пригод. Натомість, вомбат та посум вважаються підступними та хитрими звірами, тому не дивно, що автор змальовує саме їх шахраями. Трофей, який усі бажають отримати – чарівний пудинг Альберт, наділений антропомічними рисами, що ніколи не закінчується (*...It's a cut-an'-come-again Pudding... It's a Magic Pudding... call him Albert* [11, с. 21–22]), похмурий та вередливий, незадоволений усім і завжди. Відомо, що пудинг є традиційною стравою англійців, а тому саме пудинг уособлює типові риси англійського характеру – снобізм та чопорність, і є втіленням стереотипного образу англійців, які заселили Австралійський континент та почали асимілювати свою культуру.

За сюжетом, коала Буніп мешкає у будиночку на дереві зі своїм дядьком, який має довжелезні вуса. Ці вуса виявляються такі незручні, що весь час потрапляють у тарілку із супом. Буніп не може спокійно пообідати, тому виходить із дому і сидить на гілці, втім, і там йому заважають ящірки, які крадуть обід бідолашного коали (*The plain truth was that Bunyip and his Uncle lived in a small house in a tree, and there was no room for the whiskers. What was worse, the whiskers were red, and they blew about in the wind, and Uncle Wattleberry would insist on bringing them to the dinner table with him, where they got in soup* [12, с. 8]). Саме через незручності, що спричиняють вуса дядька, коала Буніп вирушає у подорож. Така зав'язка казки є цілком типовою, згідно із класифікацією В.Я. Проппа: вихід із домівки та вирушення у подорож [11]. Герой може вирушити з метою знайти щось або, навпаки, у дорозі пригоди або трофей самі спіткають героя. Так, Буніп зголоднів у дорозі і натрапив на двох друзів – моряка та пінгвіна, які їли запашний пудинг. Коала потоваришував із Семом та Білом, вони назвали себе володарями чарівного пудингу і заприсяг-

лися його охороняти та їсти (*Society of Puddin'-owners*). Далі подорожі, пригоди, викрадення, пошуки, після яких пудинг знову опиняється у друзів.

Казка «Чарівний пудинг» подається слайсами, тобто шматочками пудингу, які «смакують» читачі. Так, у першому шматочку казки (*firstslice*) відбувається знайомство з головним персонажем – коалою Буніпом та його Дядьком, на першій сторінці велика ілюстрація двох коал, що стоять обличчям, на другій – у профіль, на третій – спиною. Так, графічно – вони обертаються по колу.

Сюжет твору ніби йде по **швидкому колу** – пудинг знайдено його власниками (*Puddin'-owners*) Буніпом, Семом та Білом і знову викрадено шахраями (*Puddin' thieves*) Вомбатом та Посумом, знову знайдено і знову викрадено:

...*Bunyip Bluegum glanced back in time to see the Wombat in the act of stealing the Puddin' from the hollow log* [12, с. 58];

The three friends had Puddin' rescued in no time, and shook hands all around, congratulating Bunyip Bluegum on success of his plan [12, с. 80];

The worst of it was that the Puddin', being too short to look in, was left outside, and the pudding'-thieves grabbed him at once and ran off like winking [12, с. 103];

"Hats of in honour of our King", shouted Bill, and off came all the hats. The Puddin'-thieves, of course, were helpless. The Wombat had to take his hat off, or prove himself disloyal, and there was Puddin' sitting on his head [12, с. 120];

So Puddin' was bundled into the bag... [12, с. 169].

Як свідчать наведені фрагменти казки, сюжет твору будується за моделлю «карусель» (*merry-go-round*).

Наративна модель – це лінгвокогнітивний конструкт, який формує загальну наративну організацію художнього твору. Наративна модель має трирівневу структуру та актуалізується на всіх рівнях тексту: лексико-семантичному, граматичному (морфологічному та синтаксичному), семіотичному та власне наративному.

Поняттєва складова частина наративної моделі – витлумачення імені наративної моделі у тлумачному та етимологічному словниках, з'ясування сем як компонентів значення, а також його синонімічного ряду, філософського розуміння.

Так, наприклад, за визначення тлумачних словників: *Merry-go-round – a machine with models of animals that children ride on a sit turns round* [11, с. 452]; 1. *A revolving machine with models horse or cars on which people ride for amusement*; 2. *A continuous cycle of activities*. Казка має захоплюючий та розважальний сюжет, що розгортається та водночас повторюється, подія за подією, у дещо зміненому форматі, як і рух каруселі, що є циклічним, тобто рухається по колу з метою розваги та веселощів. Етимологія слова засвідчує: *merry, whence merriment (-ment); mirth, whence mirthful, mirthless. Mirth, ME mirthe, earlier merthe, murthe, derives from OE mirrth, myrth, myrth, from OE myrige, myrge, pleasant, whence, via ME murie, mirie, merie, pleasant, merry, the E merry: and the OE adj is akin to Go gamaurgian, to shorten, and OHG murg-, murgi, short: so many brevities are agreeable. The IE r is perh *mergh-, short, brief* [An etymological dictionary of modern English, с. 1996]. Саме слово *merry-go-round* вперше з'явилося у 1729 р., *from merry (adj.) + go (v.) + round. Figurative use by 1838. Merry-totter (mid-15c. was a Middle English name for a swing or see-saw* [11].

Етимологія слова та його тлумачення уможливають виокремлення у його значенні семантики руху, повторюваності,

розваги та веселощів. Дитячі ігри, атракціони спрямовані на те, щоб розвеселити та зацікавити. Рухи каруселі, гойдалки, гірки цілком зрозумілі та звичні для дітей. Саме рух по колу, різкі рухи вгору-вниз, вперед-назад приваблюють та цікавлять дітей. Сюжетно-композиційна організація казок, що будуються за моделлю дитячих гойдалок, каруселі, підсвідомо активують в уяві дітей звичні для них розваги та дії на ігрових майданчиках. Казка захоплює, наче карусель, на якій хочеться кружляти та веселитися.

На лексико-граматичному рівні, наративна модель «*merry-go-round*» втілюється через дієслова, у семантиці яких наявне значення руху, руху по колу, циклічного руху, руху задля розваги.

У нашому дослідженні ми послуговуватимемося теорією О.С. Кубрякової щодо розуміння частин мови у когнітивному аспекті, що, власне, передбачає усвідомлений розподіл на-вколишньої дійсності на три рубрики – предметність, акціо-нальність та атрибутивність (ознаковість), які у мовленні втілюються через відповідні частини мови – іменник, дієслово та прикметник [3]. Так, оскільки головною семою поняттєвої складової частини наративної моделі «карусель» є рух, саме дієслова зі значенням руху є граматичними засобами втілення наративної моделі «карусель».

На семіотичному рівні наративна модель актуалізується через ілюстрації, як знакові формати вираження інтенції автора. Так, одна з перших ілюстрацій – коала Буніп та його дядько обідають у будиночку на дереві, остання ілюстрація – та ж хатинка, але коала вже зі своїми друзями – моряком, пінгвіном та чарівним пудингом.

Значення руху, швидкого руху, руху по колу також відбито у семантиці лексичних одиниць: *the Puddin' got out of his basin, remarking – "If you won't eat any more here's giving you a run for the sake of exercise," and he set off so swiftly on a pair of extremely thin legs that Bill had to run like an antelope to catch him up.../... For, as everyone knows, running with the reel is one of the grand joys.../...Bill, distracted with rage, ran after the Possum, then changed his mind and ran after the Wombat, so that, what with running first after one and then after the other.../... On a terrible quest we run north-west, In a terrible rage we run; With never a rest we run north-west. Till our terrible work is done. Without delay. Away, away, In a terrible rage we run all day* [12].

Композиція казки, тобто її побудова, розташування частин, послідовність викладу сюжету відповідають меті автора – зацікавити, розважити дітей та нагадати про Буш, рідні землі Австралії з її самобутньою фауною, представниками якої є коала, вомбат та посум. У казці також відбито уявлення аборигенів Австралії про типові риси цих тварин, розум та кмітливості коали, хитрість вомбата та посума, що збігається з їх образами у міфах та легендах.

Наративна модель «*merry-go-round*» втілена гомодієгетичним інтрацентричним наратором та нарататором. У такій моделі відбувається художня комунікація між наратором та нарататором, що у тексті проявляється через займенники та пряме звернення. Спершу наратор є недієгетичним, він спілкується із реципієнтом, наче веде діалог іззовні: *This is a front ways view of Bunyip Bluegum and his Uncle Wattleberry. At a glance you can see what a fine, round, splendid fellow Bunyip Bluegum is, without me telling you. At a second glance you can see that the Uncle is more square than round... Looked at sideways you can still see what a splendid fellow Bunyip is, though you can only see one of his Uncle's whiskers. Observed from behind, however, you completely lose sight of the whiskers...* Наратор веде діалог із реципієнтом

лише перші три сторінки, що паралельно супроводжуються ілюстраціями коали Буніпа та його дядька, які наче обертаються по колу –прямо, вбік та назад. Наратор ніби той дорослий, що запускає рух каруселі, дає їй старт, а далі нарататор вирушає у пригоди самостійно. Лише наприкінці твору нарататор повертається до діалогу. Спершу сам Буніп, казковий персонаж, нагадує, що треба зупинити карусель, зазначає *“The solution is perfectly simple,” said Bunyip. “We have merely to stop wandering along the road and the story will stop wandering through the book...”*. На останній сторінці твору нарататор раптово стає дієгетичним, він є учасником посиденьок на дереві із чашкою чаю та шматком пудингу: *On winter nights there is always Pudding and hot coffee for supper, and many’s the good go-in I’ve had up there, a-sitting round the fire*. Наратор сам завершує історію про чарівний пудинг, наче дорослий, що зупиняє рух каруселі, на якій кружляли діти. Адресат, тобто уявний, імпліцитний читач [1, с. 22] є співучасником створення твору, впливає на його стиль. Головною стильотворчою функцією є той адресат, про якого думає, для якого створює сам автор [1, с. 22]. Саме існування «уявного читача-дитини» (*implied child reader*), тобто адресата, свідчить про діалогічність творчої діяльності, про спрямованість творів саме на дитячу аудиторію. Обов’язково присутність адресата пов’язана, перш за все, із комунікативною функцією твору. У творах, адресованих дітям, є імпліцитний дитячий читач, а в самому творі – «прихований дорослий» (*hidden adult* – термін Пері Ноделман, уведений у 2008 р.) [8, с. 2].

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Наративна модель «merry-go-round» втілена гомодієгетичним інтрацентричним наратором та нарататором. У такій моделі відбувається художня комунікація між наратором та нарататором, що у тексті проявляється через займенники та пряме звернення. «Merry-go-round» уможливило реалізацію інтенцій автора – через гру зацікавити дитину, долучити її до забави та у грі пояснити, нагадати, розповісти про культурні цінності австралійців, їх міфи та легенди, які обов’язково знаходять своє втілення у казках.

Перспективним убагащується дослідження інших ігрових наративних моделей у різних жанрах творів для дітей, зокрема у коротких оповіданнях та фентезі.

Література:

1. Введение в литературоведение. Литературное произведение: основные понятия и термины / ред. Л.В. Чернец, В.Е. Хализев и др. – М.: Высшая школа, 1999. – 556 с.
2. Зарубежная детская литература: [учеб. пособ.] / [под ред. Н.В. Будур, Э.И. Иванова, С.А. Николаевой, Т.А. Чесноковой]. – М.: «Академия», 1998. – 304 с.
3. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения / Е.С. Кубрякова. – М.: Институт языкознания РАН, 1997. – 326 с.

4. Пропп В. Морфология сказки / В. Пропп. – Л.: «Academia», 1928. – 149 с.
5. Смит Р. Мифы и легенды австралийских аборигенов / Р.Смит. – пер. сангл. Е.Б. Меживитинова. – М.: ЗАО «Центрполиграф», 2008. – 318 с.
6. Савчук Р.І. Наративні стратегії художнього текстотворення: лінгвокогнітивний і семиотичний аспекти (на матеріалі французьких прозових творів XIX–XXI ст.): дис. ... доктора філол. наук: спец. 10.02.05 «Романські мови» / Р.І. Савчук. – К., 2016. – 474 с.
7. Шмид В. Нарратология / В. Шмид. – М.: Языки славянской культуры, 2003. – 312 с.
8. Beauvais C. The mighty child. Time and power in children’s literature / C. Beauvais, J. Benjamins. – Amsterdam: Publishing company, 2015. – 226 p.
9. Children’s literature and the Avant-Garde / edited by E. Druker, B. Kummerling-Meibauer]. – Amsterdam: Publishing company, 2015. – 295 p.
10. Thesaurur [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dictionary.com/browse/merry-go-round>.

Джерела ілюстративного матеріалу:

11. Lindsay N. The Magic Pudding / N. Lindsay. – Sydney: Angus & Robertson, 2010. – 171 p.

Цапів А. О. Нарративная модель «Карусель» («Merry-go-round») в сказке Нормана Линдси «Волшебный пудинг»

Аннотация. В статье реконструирована и описана нарративная модель «Merry-go-round» в сказке Нормана Линдси «Волшебный пудинг». Установлено, что нарративная модель формирует общую нарративную организацию произведения и позволяет реализовать интенцию автора. Нарративная модель реализуется на грамматическом, семантическом и семиотическом уровнях текста.

Ключевые слова: нарративная модель, сказка, композиционно-сюжетная организация.

Tsapiv A. The narrative model “Merry-go-round” in the Norman Lindsay’s fairy tale “The Magic Pudding”

Summary. The article aims at reconstruction and description of the narrative model “Merry-go-round” in the Norman Lindsay’s fairy tale “The Magic Pudding”. It has been revealed that the narrative model constructs the narrative organization of the whole fairy tale. The narrative model actualizes on the grammatical, semantic and semiotic text levels. The composition of the text is viewed as linguistic and cognitive construal that integrates compositional plot structure, compositional meaning structure, linguistic and stylistic means of their actualization in the text.

Key words: narrative model, fairy tale, compositional and plot structure.